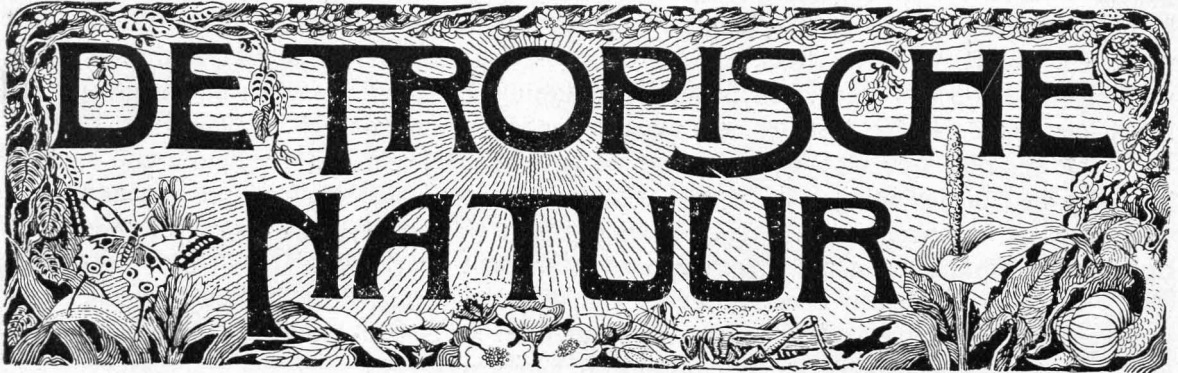

Redactie:

J. W. A. VAN WELSEM, *Weltevreden.*
 C. A. BACKER, *Buitenzorg.*
 S. LEEFMANS, ”

Levend en Dood Materiaal:

C. A. BACKER, *Buitenzorg.*

Vaste Medewerkers:

Dr. J. C. KONINGSBERGER.
 Dr. W. DOCTERS VAN LEEUWEN.
 P. A. OUWENS.
 A. J. KOENS.
 J. SYBRANDI.
 Dr. P. VAN OYE DE FONTENOY.

Prijs per jaar f 6.50 — Leden der N. I. H. V. ontvangen het Tijdschrift gratis.

KOKETJE.

Sikattan — Boeroeng-kipas — Manoe-kapoe (Rhipidura javanica).

Reeds eenmaal — in de 3^e Jaargang blz. 132 — heb ik *Koketje* ten tooneele gevoerd; niemand uwer zal er iets tegen hebben, als ik juffrouw ijdeltuit nog eens door het voetlicht laat beschijnen. Een elegante figuur wordt graag op de planken gezien, nietwaar? Ik hoop dan ook, dat haar weder optreden met een daverend handgeklap zal begroet worden.

Al ontmoet menig een haar meermalen op zijn wandeling, al kent menig lezer haar behaagzieke manieren, haar trouwe ouderzorg, haar heldhaftigheid bij 't verdedigen van haar kroost, zijn minder bekend. In de intieme tooneelzaal van dit tijdschrift zal men een dieperen blik op haar gewoonten en op haar karakter kunnen krijgen.

Waar men ook komt, op erven, in tuinen, aan den rand der kampongs, langs ravijnen, op kerkhoven zoowel als op kleine binnenplaatsjes in groote steden, overal heeft men de kans en de gelegenheid de *Sikattan* te zien rondhippen. Met korte, vlugge sprongetjes, de vleugels half uitgespreid, gaat zij vooruit en nadert geruischloos haar prooi. Opeens schiet zij bliksemsnel toe, spert den korten, spitsen snavel open en klapt hem met kracht toe. Gewoonlijk is het resultaat van de manoeuvre, dat de glazenmaker — dit schijnt haar lievelingskostje te zijn — vastgenepen in den snavel zit en in minder dan geen tijd wordt hij verder behandeld. Heeft ze den afstand verkeerd geschat, of heeft de libel door

handig manoeuvreeren den dans weten te ontkomen, dan hoort men met een doffen, korten klap onder- en bovensnavel op elkaar slaan. Dadelijk zet de bedrijvige vogel de jacht voort en nadert weer de libel, die na eventjes opgevlogen te zijn, met wijduitgespreide vleugels weer op een steen, een takje, een onkruidje of blaadje is gaan zitten en op haar beurt loert op de kleine insekten, die even boven den grond dansen.

Gewoonlijk ontsnapt zij niet voor de tweede maal aan den vogel, die zoo snel en behendig in zijn bewegingen is. Een oogenblikje gunt zij zich om den prooi naar binnen te werken, even pronkt zij met haar witgeranden waaierstaart, die haar grillige en fijne bewegingen bestuurt, dan zet zij onverpoosd haar jacht voort.

Zoo heb ik op een Zondagmorgen, toen ik in zalig nietsdoen in den tuin zat, waargenomen, dat *Koketje* in een kwartiertje, laten we zeggen in een stief kertierke, een vijf en twintigtal kleine glazenmakers verorberde, ongerekend de kleinere insekten, die mijn waarnemingsvermogen ontgingen. In 't vuur van de jacht bekommerde het vogeltje zich niet om mijn aanwezigheid, naderde tot vlak voor mijn stoel en snapte een libel zelfs van de punt van mijn schoen weg.

De *Sikattan* is een echte hongerwolf en heeft een verbazende hoeveelheid voedsel nodig. De honger dwingt het diertje den ganschen dag tot een rusteloze bedrijvigheid. Mag *Koketje* eens even stil zitten, om zich wat op te poetsen, dadelijk moet ze weer aan den slag. Zit een paartje al eens een oogenblikje bij elkaar, dadelijk drijft de honger de beide gelieven ieder naar zijn eigen jachtterrein. Maar in 't drukst van den arbeid weet ze nog steeds den tijd en de gelegenheid te vinden haar schoonheid en elegantie op zijn mooist te laten uitkomen. Schalksch heft ze 't kopje op, spreidt en vouwt den witgeranden waaierstaart, koketteert, als alleen *Koketje* doen kan.

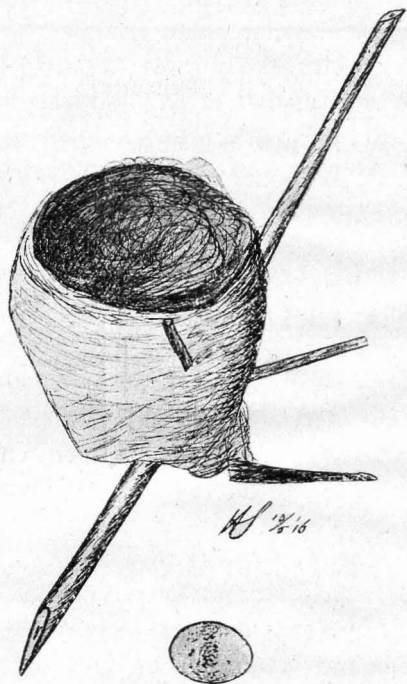
Ook werken de bekommernissen der voedselvoorziening niet deprimeerend op haar humeur. Mag men de krachtige tonen gelooven, die zij, vooral in de morgenuren, vlug na elkaar uitstoot, dan is zij van den dageraad tot de avondschemering in een zonnige stemming.

Daar de *Sikattan* al zoo'n moeite heeft om 't levensonderhoud voor zich zelf te veroveren, kan slechts een beperkt aantal jongen opgekweekt worden. Gewoonlijk vindt men dan ook maar twee eitjes, een hoogst enkelen keer drie eitjes, in 't kunstige nestje, dat van vezeltjes en haartjes in de bamboedoerie om een vork gevlochten is.

De vogels, die zoo'n toer hebben om zelf aan den kost te komen, moeten *beiden* al hun krachten inspannen, om het tweetal jongen het noodige te verschaffen. En konden die nog maar met libellen gevoerd worden, maar ook dat niet.

Ze hebben fijner voedsel nodig, vliegjes, spinnetjes, haften en nog meer van dat kleine grut, dat van den maag der kleinen minder inspanning vordert, maar van 't ouderpaar een driedubbele krachtsprestatie vergt.

De eitjes vertoonen ongeveer in 't midden (een weinig naar achteren) een gestip-

Nest en ei van *Kokettes*.
Verkleind op $\frac{1}{2}$.

pelden band op een ondergrond, die van groenachtig grijs tot vuilwit kan zijn. Zijn er, wat de kleur betreft, tamelijk wat nuancen, ook in grootte is er nog al verschil in de eitjes uit de verschillende nesten.

Het aantal eieren, dat bepaalde vogelgroepen uitbroeden, hangt ten nauwste samen met den aard van 't voedsel en de levenswijze.

De hoenderachtigen bijvoorbeeld, die zoo goed als niet te zorgen hebben voor de kwieke jongen, die, nauwelijks uit den dop, al voor zich zelf kunnen zorgen, leggen een groot aantal eieren, om zodoende weerstand te bieden aan den levensstrijd, die zoovele slachtoffers eischt. Het mannetje heeft bij die dieren absoluut geen bemoeienis met de kleinen. Bij de *Poejoe's* echter heeft juist het omgekeerde plaats. Daar draait manlief zelfs voor 't broeden op. Moeder de vrouw knoopt ondertusschen liefdesbetrekkingen aan met andere *Poejoeheeren*, die er later op dezelfde manier invliegen. Een maatregel der natuur, die de vermenigvuldiging der *Poejoe's* zeer ten goede komt.

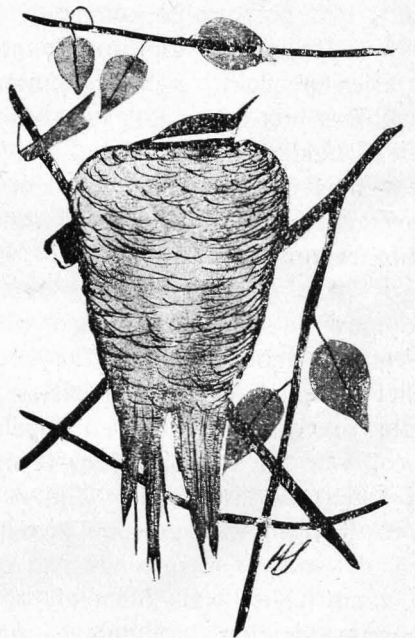
De zaadpikkers, die gewoonlijk jongen hebben in den tijd, dat voedsel te kust en te keur te krijgen is, kunnen zich ook de weelde van een talrijk huisgezin permitteeren. Denk aan de *Pritjes* en *Nonnetjes*, die soms nesten met 8 jongen hebben. *Manjars* hebben hoogstens 4 eitjes, maar daar draait mamalief bijna geheel voor de voeding op, daar de heer des huizes zijn bouwkundige liefhebberijen botviert en reeds aan de woning voor het 2^e broedsel bezig is, als zijn kinderen om 't hardst om voedsel schreeuwen.

Het broeden van *Koketje* is een onrustige geschiedenis. Nauwelijks zit het wijfje een kwartiertje, (dikwijls nog korter), of met een sierlijken zwaai verlaat zij haar kindertjes in den dop, om 't jeuken van den maag tot bedaren te brengen. Dikwijls blijft ze, als de vangst niet voorspoedig gaat, wel 10 minuten weg.

Die uithuizigheid kan een vogel zich permitteeren in een klimaat, waar de eitjes door een geringer temperatuursverschil niet zoo spoedig afkoelen. In koude, zelfs in gematigde streken, zou zoo iets zich wreken. Daar krijgen de bebroede eieren één of twee keer per dag een tijdje om af te koelen, waardoor luchtverversching in de luchtkamer mogelijk is, maar heel lang mag de afwezigheid van de broedster niet duren. Wilde eenden stoppen hun eieren gedurende hun afwezigheid diep onder 't dons. Een veiligheidsmaatregel, maar tevens dienende om te sterke afkoeling tegen te gaan, als de broedende vogel eens mocht worden opgehouden.

De kwartiertjes, die *Koketje* aan 't broeden is, doet ze het ook full speed. Diep duikt zij in 't nestje weg, zoodat alleen 't kopje en den waaiersstaart te voorschijn komen (zie de teekening). De eitjes komen daardoor in innige aanraking met den buik van den broedenden vogel.

Of mannetje en vrouwtje elkaar bij 't broeden afwisselen, heb ik niet met zekerheid kunnen constateeren. Daarvoor zijn de verschillen tusschen de twee seksen te gering. Het mannetje is wat helderder van kleur, maar dat merkt men alleen op, als men beide

Broedend Koketje.

Het nest is gebouwd op twee elkaar kruisende takken eener klimplant.

vogels met elkaar kan vergelijken. Een andere onderscheiding heb ik niet kunnen opmerken. Misschien kan één der lezers daarover het een en ander ten beste geven.

Ik geloof, dat alleen 't wijfje zich met de verwarming der eitjes occupeerft. Aan de voeding helpt het mannetje even ijverig mee, als 't wijfje. De baby's moeten in den eersten tijd, zelfs op 't heetst van den dag nog telkens eenige minuutjes verwarmd worden. 's Nachts zitten ze steeds onder moeders vleugels.

Dan neemt het wijfje een heel anderen stand aan, dan bij het broeden. Het stelt zich losjes boven de kleintjes, zoodat het witte borstje boven den nestrand komt uitkijken.

De broedtijd valt samen met den Oostmoesson. In Mei legt ook de *Sikaitan* een ei. Doch dikwijls is 't reeds Juli, voordat 't nestje zoover gereed is, dat 't eieren kan ontvangen.

De nestjes worden in verschillende boomen (waringin, katja-piring, klimplanten) gemaakt. Bij voorkeur echter in de bamboe-doerie. In 't warnet van gedoornde takken zijn de eitjes en de jongen beveiligd tegen vele roovers. Ze liggen ook zoo open en bloot in 't half bolvormige kommetje, dat zij eenige beschutting zeer van noode hebben.

De nestjes zijn van binnen van de vezels van den arengpalm, van tjemaratakjes en grasjes gemaakt. Aan den buitenkant zijn er bamboe-schilfers met spinrag en plantenwol tegen aangeplakt. Deze bekleding maakt het nestje hechter en warmer en heeft het groote voordeel, dat 't daardoor in overeenstemming komt met de omgeving en alzoo minder opvalt.

De groote roofvogels en nestenplunderaars kunnen de eitjes en jongen niet genaken. Met één evenwel hebben de *Sikattan* rekening te houden, nl., met den Indischen Boomekster (*Crypsirhina varians*). Die pikzwarte eierdief en vogelmoorder weet tot het best verborgen nestje door te dringen, tenminste als 't ouderpaar afwezig is. Zijn de vogels in den omtrek van 't nest, wat gewoonlijk het geval is, dan vallen zij den roover onversaagd aan en weten hem op een afstand te houden. Maar als zij den strijd tegen een paartje moeten aanbinden — (de boomeksters gaan meesttijds met zijn tweeën op roof uit) — dan baat al hun moed en onstuimigheid niets. Één der eksters lokt 't ouderpaar al verder en verder van 't nest en dan ziet de tweede, die zich al dien tijd achterbaks gehouden heeft, de kans schoon om de eieren of jongen weg te rooven.

Ik heb eens een interessant gevecht tusschen een boomekster en *Sikattans* waargenomen.

Een paartje *Koketjes* had voor de verandering eens zijn nestje gemaakt in de klimplanten, die de voorgalerij van een lodji gedeh (administrateurs-woning) maskeerden. Ze hadden het voorbeeld gevolgd van de talrijke rijstdiefjes van verschillend genre, die in groote veiligheid daar hun broedsels grootbrachten.

Het nestje — hiervoor afgebeeld — was geconstrueerd op twee elkaar kruisende takken. Op een morgen, toen 't wijfje zat te broeden, naderde met onheilspellend-gekras een boomekster. In allerijl verliet *Koketje* het nest en onder schelle kreten vloog zij op den boomekster toe. 't Mannetje, dat door 't alarmgefluit gewaarschuwd was, viel ook met groote onstuimigheid den gehaten plunderaar aan. Deze vluchtte in een manggaboorn,

Kop van een *Jong koketje*.

waar hij zich verschool in een warnet van takken door een woekerplant (*Loranthus*) gevormd. Daar werd hij na eenige minuten uit verdreven, op den voet gevolgd door de *Waaierstaarten*, die door hun doordringend geschreeuw nog wel een vijftal kontjós erbij geroepen hadden.

Het was een eigenaardige muziek, die ik te hooren kreeg. De schelle boventonen der zeven sopranen en daar tusschen door 't akelig gekras van den bas, die geweldig in 't nauw zat.

Tot mijn groote voldoening kreeg de Boomekster flink op zijn kop.

Onredelijk toch die vreugde over den nederlaag van den zwarten langstaart!

Het dier had honger. Anders was het er niet op uitgetrokken. Het moest zich voeden. Waarmee? Met het voedsel hem door moeder natuur voorgeschreven. En het dieet, dat zij voorgeschreven heeft, heeft ieder schepsel stipt te volgen.

Hoe sympathieën en antipathieën iemands oordeel toch beïnvloeden!

De Boomekster, die zijn maal moet doen met eieren en jonge vogeltjes (Hij verslindt ook heel wat insekten!) wordt gehaat en ieder juicht, als hij de knagingen van zijn maag op zijn felst mag ondervinden.

En *Koketje*, dat den ganschen dag onder vroolijk gefluit en met behaagzieke maniertjes honderden glazenmakers en andere insekten uit hun spel of bezigheid wegrukt, verheugt zich in ieders sympathie. O, wij meten zoo met twee maten. Maar doe eens iets tegen de onberedeneerdheid des gevoels. Men mag zich honderdmaal voorhouden, dat men onrechtvaardig en partijdig oordeelt, de sympathie laat zich niet dwingen.

Ook kippen, die door nieuwsgierigheid en dwaalzucht in de voorgalerij kwamen, werden zoo lang op den kop gezeten, dat ze luid kakelend aan den haal gingen. Waren ze eenmaal op 't erf, dan werd verder van haar geen notitie genomen. Het erf leek niet tot dat deel van 't heelal te behooren, dat 't stelletje *Waaierstaarten* voor zich gereserveerd dacht.

In ongeveer twee weken zijn de jongen volwassen. Maar dan zijn de ouders er nog niet van af. Schreeuwend volgt het kleine grut vader en moeder, zoolang die jagend door de takken sluipen. Bemerken ze, dat de ouden iets gevangen hebben, dan sperren ze de snaveltjes open en smeeken om een versnapering.

Geduldig wachten ze, als de ouders een jachtterrein in de nabijheid afjagen. Maar nauwelijks zien ze één der ouders met buit beladen terugkeeren, of ze zijn in volle aktie. In al hun leelijkheid hebben de jongen al dadelijk de allures van de volwassen vogels. Met het stompe staartje, dat nauwelijks op dien naam rechten kan doen gelden, kwispelen zij, alsof het reeds hun grootste sieraad is. Daáráán en aan 't eigenaardige spitse snaveltje met zijn breeden basis, herkent men op 't eerste gezicht de *Sikattanpeuters*, die overigens zoo weinig op hun elegante ouders gelijken.

Nooit heb ik de *Koketjes* zoo razend gezien, als toen een *Groote Indische Kraai* in de nabijheid van de pas uitgevlogen jongen kwam. In dolle woede vielen ze het logge, sterke beest aan. In sierlijke zwenkingen dansten ze om hem heen, zoodat de kraai steeds in onzekerheid was, waar hij den aanval te wachten had. Ik waande me in een arena, waar toreadors op vlugge paarden in sierlijke zwenkingen om den stier heen draven, dan hier, dan daar een aanval wagende.

Hapte de kraai al eens naar de vogels, ze glipten langs zijn snavel heen, draaiden zich dan snel om en voor het logge dier er op verdacht was, had het weer een pik beet. Ten langen leste maakte Zwartrok, dat hij wegwam.

Ik had respekt voor de brani's!

Zelfs als de jonge vogels reeds geheel in 't vederkleed van de ouden gestoken zijn en ze de vliegkunst reeds aardig onder de knie hebben, worden ze nog gedeeltelijk door papa en mama van voedsel voorzien.

't Is begrijpelijk, dat een vogel, die absoluut op insektenvoeder is aangewezen, niet in kooien kan worden gehouden. Dat er toch evenwel nog menschen zijn, die probeeren, hoe ze met rijst met veel lombok, de dieren op zijn vlugst dood kunnen krijgen, behoeft geen verwondering te baren.

Ten slotte nog een kleinen boom over den naam! In een vorig schetsje noemde ik 't object in kwestie *Sri-katang*. Ik trek dien naam gaarne terug. *Sikattan*, waar zooiets van *Sikât* (ook *Tjikât*) = vlug, in zit, vind ik te verkiezen boven eerstgenoemden naam, die in navolging van de vogelnamen *Sri-goenting*, *Sri-ganti* en *Sriti*, waarschijnlijk slechts een verkeerde uitspraak is. Geconstateerd dient evenwel te worden, dat men dikwijls *Sri-katan(g)* hoort en soms zelfs *Sierkattan*.

Ook de namen *Boeroeng kipas*, waar de gedachte aan den waaierschaaf voorgezeten heeft, en *Manoek sapoe*, waar men de bewegingen van den vogel vergeleken heeft bij die van een veggenden tuinknecht, zijn aardig gekozen. Voelt ge evenwel iets voor de populariseering van de plant- en dierkunde, zijt ge overtuigd, dat Hollandsche namen, die spreken, daarbij onontbeerlijk zijn, bedien U dan voortaan van den naam *Koketje*. Dat op die manier dezen naam spoedig bij 't Hollandsch sprekend element in deze koloniën burgerrecht zal verkregen hebben is de wensch van

H. SCHROO JR.

VRAAG!

Van welke beteekenis zijn voor *Koketje* de borstelharen aan den voet van den snavel? Staan zij in dienst van het gevoelszintuig? Of is het slechts een versiering en meer niet?

Die borstelharen komen bij zulke verschillende vogeltypen voor, dat mij de oplossing moeilijk lijkt.

Baardvogels en *Koetilang* zijn vruchteneters.

Kunnen zij eenigen dienst van de borstelharen hebben?

H. S.

HET RIJK VAN RATOE LORO-KIDOEL.

De bewoners van Poeger hebben naar het voorbeeld hunner prauwen een klein scheepje gebouwd, dat bevracht met offergaven voor Ratoe Loro-kidoel vandaag te water is gelaten. Duizenden oogen hebben vanaf het strand en het duin zijn weg gevolgd en in angstige spanning toegezien, hoe het stampte en slingerde in de branding. Zou de machtige heerscheres hun offer aanvaarden? — Op den kam van de laatste groote golf heeft het scheepje zich opgericht en statig is het de blauwe zeevlakte opgegleden. Loro-kidoel heeft het offer gunstig ontvangen. Wind en golven, de dienaren der godin, zullen het veilig geleiden naar het paleis aan den verre einder. Met verlicht hart hebben de menschen zich aan den feestmaaltijd verzameld, waarvan het beste eerst de heerscheres van de zee aangeboden was.

Op deze wijze wordt aan Java's Zuiderstrand een gebruik in eere gehouden, dat voor alle volken van Maleischen oorsprong heilig is. Aan de kusten van Malakka en door